

नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३ लाई संशोधन गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३ लाई संशोधन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

संघीय संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम "नेपाल कानून आयोग (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७७" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३ को दफा ३ मा संशोधन: नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३ (यसपछि "मूल ऐन" भनिएको) को दफा ३ मा रहेका "एकीकरण र पुनरावलोकन गर्न" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "एकीकरण र पुनरावलोकन गर्न, संघीय कानूनको नियमित सुधारको लागि अध्ययन गर्न" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

३. मूल ऐनमा दफा ३क. र ३ख. थप: मूल ऐनको दफा ३ पछि देहायका दफा ३क. र ३ख. थपिएका छन्:-

"३क. विशेषज्ञ समूहको रूपमा रहने: (१) आयोग नेपालको कानून प्रणाली, न्याय प्रशासन तथा कानून सुधारका क्षेत्रमा नेपाल सरकारको एक विशेषज्ञ समूह (थिङ्क ट्यांक) हुने छ र सोही हैसियतमा कार्य सम्पादन गर्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारले उपदफा (१) मा उल्लेख भएका विषयमा नयाँ नीति अवलम्बन गर्दा आयोगको परामर्श लिन सक्नेछ ।

३ख. आयोगले मस्यौदा गर्नु पर्ने: (१) नेपाल सरकारले कुनै विषयमा नयाँ विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा गर्दा त्यसको सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त भएपछि मस्यौदा गर्न आयोगलाई अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(२) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको विषयमा आयोगलाई अनुरोध गर्न आवश्यक हुने छैन:-

- (क) सालवसाली रुपमा नेपाल सरकारले संघीय संसदमा पेश गर्ने अर्थ सम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा,
(ख) मौजुदा कुनै ऐनलाई प्रतिस्थापन गर्न पेश गर्ने विधेयकको मस्यौदा,
(ग) कुनै ऐन संशोधन गर्ने विधेयकको मस्यौदा । "

४. मूल ऐनको दफा ४ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा ४ को उपदफा (१) को सट्टा देहायको उपदफा (१) राखिएको छ:-

"(१) आयोगको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) सर्वोच्च अदालतको न्यायधीश भइसकेको वा हुने योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूमध्येबाट नेपाल सरकारले नियुक्त गरेको व्यक्ति -अध्यक्ष
- (ख) नेपाल न्याय सेवाको राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको पदमा बहाल रहेको वा त्यस्तो पदमा रही सेवा निवृत्त भएको वा वरिष्ठ अधिवक्ता वा अधिवक्ताको हैसियतले कम्तीमा पन्ध्र वर्ष कानून व्यवसायीको रुपमा काम गरेको वा कानूनको अध्यापन, अनुसन्धान, तर्जुमा वा कानून वा न्यायको क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र वर्षको अनुभव हासिल गरेका व्यक्तिहरूमध्येबाट नेपाल सरकारले नियुक्त गरेको व्यक्ति -उपाध्यक्ष
- (ग) सचिव, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय -सदस्य
- (घ) सचिव (कानून), प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय -सदस्य
- (ङ) नायव महान्यायाधिवक्ता, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय -सदस्य
- (च) महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन -सदस्य
- (छ) नेपाल न्याय सेवाको राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको पदमा बहाल रहेको वा त्यस्तो पदमा रही सेवा निवृत्त भएको, सरकारी वा गैरसरकारी क्षेत्रमा कानून वा न्यायको क्षेत्रमा काम गरी ख्यातिप्राप्त, लब्ध प्रतिष्ठित कानूनविदको रुपमा पहिचान भएका, उच्च अदालतको न्यायाधीशको पदमा रही काम गरिसकेका, अधिवक्ता वा वरिष्ठ अधिवक्ताको हैसियतमा कम्तीमा पन्ध्र वर्ष कानून व्यवसाय गरेका वा कानूनको क्षेत्रमा प्राध्यापक भइ काम गरिसकेका

व्यक्तिहरूमध्येबाट उपदफा (२) बमोजिमको सिफारिस समितिको
सिफारिसमा नेपाल सरकार, मन्त्रीपरिषद्बाट नियुक्त भएको कम्तीमा
एकजना महिला सहित दुईजना

-सदस्य

(ज) सचिव

-सदस्य-सचिव ।"

५. मूल ऐनको दफा ६ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा ६ मा रहेका "अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सदस्यमा नियुक्त तथा मनोनयन हुनको लागि दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क) वा (ख) मा उल्लिखित" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिमको सदस्यमा नियुक्त हुनको लागि दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख) वा (ख) मा उल्लिखित" भन्ने शब्दहरू राखि सोही दफाको खण्ड (ड) को सट्टा देहायको खण्ड (ड) राखिएको छ:-

"(ड) होस ठेगानमा रहेको ।"

६. मूल ऐनको दफा ७ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा ७ को उपदफा (२) मा रहेका "सदस्यको पदावधि" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम नियुक्त सदस्यको पदावधि" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।
७. मूल ऐनको दफा ९ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा ९ मा रहेका "अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा सदस्यले" भन्ने शब्दहरूको सट्टा " अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम नियुक्त सदस्यले" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।
८. मूल ऐनको दफा १० मा संशोधन: मूल ऐनको दफा १० मा रहेका "आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "दफा ३क. को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल नहुने गरी आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार" भन्ने शब्दहरू राखि सोही दफाको,-

(१) खण्ड (घ) झिकिएको छ ।

(२) खण्ड (ड) मा रहेका "हाल प्रयोग नभएका" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "तत्काल प्रचलनमा नरहेका" भन्ने शब्दहरू राखे र सोही खण्डमा रहेका "सुझाव" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "सिफारिस" भन्ने शब्द राखिएको छ ।

(३) खण्ड (ड) पछि देहायको खण्ड (ड१) थपिएको छ:-

"(ड१) कुनै बहुपक्षीय सन्धिको नेपाल पक्ष हुनु पर्ने देखिएमा त्यसको अध्ययन प्रतिवेदन सहित नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,"

(४) खण्ड (छ) पछि देहायको खण्ड (छ१) थपिएको छः-

"(छ१) कानूनी संग्रहको रूपमा नेपाल कानून र नेपाल कानून सम्बन्धी लिखतहरूलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउन आयोगको वेबसाइट तथा एप्समा प्रकाशन गर्ने र कानूनी संग्रहलाई अद्यावधिक गरी नियमित, व्यवस्थित र पहुँचयोग्य बनाउने र त्यसको विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्ने,"

(५) खण्ड (झ) पछि देहायका खण्ड (झ१) र (झ२) थपिएका छन्ः-

"(झ१) कानूनी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने वा गराउने,

(झ२) नेपाल कानूनको प्रयोगमा रहेका शब्दावली वा वाक्यांशको आधिकारिक शब्दकोष वा वाक्यांश तयार गर्ने,"

(६) खण्ड (ट) पछि देहायको खण्ड (ट१) थपिएको छः-

"(ट१) कानूनको सुधार वा अध्ययन गर्ने अन्य मुलुकको निकाय वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँग सम्पर्क राख्ने वा सहकार्य गर्ने,"

९. मूल ऐनमा दफा १०क. १०ख. र १०ग. थपः मूल ऐनको दफा १० पछि देहायका दफा १०क. १०ख. र १०ग. थपिएका छन्ः-

" १०क.आयोगलाई कुनै खास प्रकृतिको विधेयक तर्जुमा गर्न संलग्न गराउन सकिनेः (१)

नेपाल सरकारले अध्ययन र अनुसन्धान गरी कुनै खास प्रकृतिको विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा गर्न आयोगलाई अनुरोध गरेमा आयोगले त्यस्तो विषयमा अध्ययन र अनुसन्धान गरी विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मस्यौदा नेपाल सरकारमा पेशगर्दा त्यस विषयमा भएको अध्ययन प्रतिवेदन समेत पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै प्रदेश सरकारले कुनै खास प्रकृतिको विधेयकको सम्बन्धमा अध्ययन र अनुसन्धान गरी मस्यौदा तर्जुमा गर्न नेपाल सरकार मार्फत अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अनुरोध भएमा आयोगले सम्बन्धित विषयमा अध्ययन र अनुसन्धान गरी मस्यौदा तयार गर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम तयार भएको मस्यौदा र अध्ययन प्रतिवेदन आयोगले नेपाल सरकार मार्फत सम्बन्धित प्रदेश सरकारमा कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गर्नेछ ।

१०ख. व्याख्यात्मक टिप्पणी तयार गर्ने: (१) आयोगले तयार गरेको प्रत्येक मस्यौदाको आधार, कारण र औचित्य पुष्टि गर्ने व्याख्यात्मक टिप्पणी तयार गरी मस्यौदाको साथ पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको व्याख्यात्मक टिप्पणीमा मस्यौदाको प्रस्तावनाका अतिरिक्त प्रत्येक दफाको औचित्य पुष्टि गर्ने आधार र कारण उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

(३) आयोगले पेश गरेको मस्यौदामा नेपाल सरकार वा सम्बन्धित मन्त्रालयले हेरफेर वा परिवर्तन गरेमा व्याख्यात्मक टिप्पणीमा सोही बमोजिम हेरफेर वा परिवर्तन गर्नु पर्नेछ ।

(४) नेपाल सरकारले त्यस्तो विधेयकको मस्यौदा संघीय संसदमा पेश गर्दा त्यसको व्याख्यात्मक टिप्पणी संलग्न गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम विधेयक र व्याख्यात्मक टिप्पणी पेश भइसकेपछि सर्वसाधारणको जानकारीको लागि विधेयक र व्याख्यात्मक टिप्पणी सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

१०ग. अनुसन्धान प्रतिवेदन तयार गर्ने: आयोगले कुनै पनि विधेयकको मस्यौदा गर्नु अघि वा कुनै विषयमा सिफारिस गर्नु अघि त्यस्तो विषयमा देहायका कुरा स्पष्ट हुने गरी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु पर्नेछ:-

- (क) विषय वस्तुको पृष्ठभूमि,
(ख) सम्बन्धित विषयमा अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु पर्ने कारण,
(ग) मौजूदा कानूनी व्यवस्था कुनै भए त्यसको संक्षिप्त विवरण,
(घ) कुनै अदालतबाट सम्बन्धित विषयमा कुनै आदेश भएकोमा त्यसको संक्षिप्त विवरण,
(ङ) अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा कुनै कानूनी व्यवस्था भए त्यसको संक्षिप्त विवरण,
(च) अन्य मुलुकमा कानूनी व्यवस्था भएको भए त्यसको संक्षिप्त विवरण र अध्ययन,
(छ) अध्ययन तथा अनुसन्धानबाट प्राप्त निष्कर्ष, र
(ज) अन्य आवश्यक विषय ।"

१०. मूल ऐनको दफा ११ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा ११ को उपदफा (४) पछि देहायको उपदफा (४क) थपिएको छ:-

"(४क) विपद् वा संक्रामक रोगको महामारी फैलिएको वा अन्य कुनै कारणले सार्वजनिक यातायात सञ्चालन हुन नसकेको कारणबाट आयोगका सदस्यहरू उपस्थित भई बैठक हुन नसकिने वा उपयुक्त नहुने भएमा आयोगको अध्यक्षले श्रव्यदृश्य माध्यम (भिडियो कन्फ्रेसिड) बाट आयोगको बैठक सन्चालन गर्न सक्नेछ र त्यस्तो बैठकमा सहभागी भएको सदस्यले सोही व्यहोरा जनाई बैठक पछि उपस्थिति जनाउनु पर्नेछ ।"

११. मूल ऐनको दफा १७ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा १७ को उपदफा (२) मा रहेको "भत्ता" भन्ने शब्दको सट्टा "भत्ता, पारिश्रमिक वा सुविधा" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

१२. मूल ऐनको दफा २२ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा २२ को सट्टा देहायको दफा २२ राखिएको छ:-

" २२. प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: (१) आयोगले वर्ष भरी गरेको काम कारबाहीको वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले साठी दिनभित्र नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पेश हुने प्रतिवेदनमा अन्य कुराको अतिरिक्त एक आर्थिक वर्षमा भएका देहायको विवरण र त्यसको लागत उल्लेख गर्नुपर्नेछ:-

(क) आयोगले मस्यौदा गरी नेपाल सरकारमा पेश गरेको विधेयकको मस्यौदा संख्या,

(ख) आयोगले कानून सुधार वा सन्धिको पक्ष हुन अध्ययन प्रतिवेदन सहित नेपाल सरकारलाई गरेको सिफारिस संख्या,

(ग) नेपाल कानून सुधार गर्न नेपाल सरकारले अपनाउनु पर्ने नीति र मौजुदा कानूनमा तत्काल र भविष्यमा गर्नु पर्ने सुधारको विवरण,

(घ) आयोगले गरेका अन्य अध्ययन वा अनुसन्धानको विवरण,

(ङ) दफा १० को खण्ड (ज) बमोजिम गरेका सेमिनार, गोष्ठी, अन्तरक्रियाको विवरण,

(च) आयोगको मानव स्रोत, भौतिक स्रोत तथा आर्थिक स्रोत र खर्चको विवरण,

(छ) आयोगले सञ्चालन गरेको कानूनी सचेतना कार्यक्रम र उपलब्धी,

(ज) अन्य आवश्यक विवरण ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम पेश गरिएको प्रतिवेदनको अतिरिक्त आयोगले कानून सुधार सम्बन्धी अध्ययन वा अनुसन्धानको प्रतिवेदन वा कानूनी क्षेत्रको अन्य कुनै विषयमा गरेको अध्ययन वा अनुसन्धानको अध्ययन प्रतिवेदन जुनसुकै बखत नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्न सक्नेछ ।"

१३. मूल ऐनको दफा २४ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा २४ मा रहेका "सहयोग गर्नु पर्नेछ" भन्ने शब्दहरूपछि "र आयोगलाई यस ऐन बमोजिम कार्यसम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक, मानव र आर्थिक स्रोत नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ" भन्ने शब्दहरू थपिएका छन् ।
१४. मूल ऐनको दफा २५ मा संशोधन: मूल ऐनको दफा २५ मा रहेको "सदस्यले" भन्ने शब्दको सट्टा "दफा ४ को उपदफा (१) को खण्ड (च) र (छ) बमोजिमका सदस्यले" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।
१५. मूल ऐनमा दफा २७क. थप: मूल ऐनको दफा २७ पछि देहायको दफा २७क. थपिएको छ:-
" २७क. कार्यविधि बनाउने अधिकार: यस ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमको कार्यान्वयनका लागि आयोगले आवश्यक कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।"
१६. खारेजी र बचाउ: (१) दफा २१ खारेज गरिएको छ ।
(२) दफा ७ को उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत बहाल रहेका सदस्यको पदावधि निज नियुक्त हुँदाका बखत कायम रहेको अवधिसम्म कायम रहनेछ ।